

אב תשע"ז

אוגוסט 2017

אל: מנהלי בתי הספר, רכזי גאוגרפיה, מורים ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" בחטיבה העליונה
מאת: פנינה גזית, מנהלת תחום דעת (מפמ"ר) "גאוגרפיה – אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"

שלום רב,

הנדון: חוזר מפמ"ר ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" התשע"ח/1 לחטיבה העליונה

בחוזר זה:

- א. דברי פתיחה
- ב. רישום שם המקצוע "גאוגרפיה - אדם וסביבה" בתעודות ובמסמכים רשמיים
- ג. למידה משמעותית ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה"
- ד. החממה הפדגוגית: שאלת עמ"ר, תכניות לימוד ייחודיות, יוזמות חדשות –
מסלול סייבר גאוגרפי – מסלול חדש ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה"
- ה. נושאי הלימוד ומבנה בחינת הברגות בלימודי "גאוגרפיה - אדם וסביבה" במתכונת
החדשה לתלמידי כתות י" – י"א בשנת הלימודים
- ו. "השכלה כללית"
- ז. שילוב התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות החברתית ב"גאוגרפיה ופיתוח הסביבה"
- ח. "ישראל בעין גאוגרפית" - תחרות צילומים
- ט. פיתוח מקצועי למורים
- י. היבטים ונושאים להדגשה בתהליכי ההוראה
נושא שנתי – 70 שנה למדינת ישראל
- יא. הוראת "גאוגרפיה-אדם וסביבה" בעזרת מאגרי מידע ממוחשבים:
 - מבט גאוגרפי-מושגים מהסרטים
 - גוגל ארץ וגוגל מפות Google Earth & Google Maps
 - הפורטל הגאוגרפי הלאומי של המרכז למיפוי ישראל
- יב. הצטרפות למאגר מומחים להערכת בחינות ברות
- יג. סיורים לימודיים
- יד. מפת ארץ ישראל
- טו. דרכי התקשרות

העתק:

ד"ר משה וינשטוק, יו"ר המזכירות הפדגוגית
מר אריאל לוי, מנהל המנהל הפדגוגי
מנהלי מחוזות
גב' דליה פניג, סגנית יו"ר המזכירות הפדגוגית ומנהלת אגף א' לפיתוח פדגוגי
גב' אלירז קראוס, מנהלת אגף חברה ורוח
גב' דסי בארי, מנהלת אגף לחינוך על יסודי
מר דויד גל, סגן מנהל אגף הבחינות
מפקחים כוללים

א. דברי פתיחה

עם פרוס שנת הלימודים תשע"ח ברצוני לאחל למנהלים, למורים ולכל השותפים והמתעניינים בהוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" שנה טובה, שנת צמיחה והתחדשות, שנת שלום ובטחון, שנה של עשייה פורייה והנאה בעבודה לנו ולתלמידינו.

"גאוגרפיה – אדם וסביבה" הינו מקצוע העוסק במרחב הסובב אותנו ומקנה ידע, מיומנויות וערכים להבנת התהליכים המתרחשים בעולמנו וניתוח הקשרים הגאוגרפיים שלהם. במערכת החינוך בישראל ללימודי תחום הדעת חשיבות רבה. המקצוע מנחיל את ערכי אהבת לארץ ולסביבה, מפתח מודעות לערכי סביבה ונוף, מטפח ערכים חברתיים והומניים, ומעודד לאזרחות פעילה לקיחת אחריות, מעורבות בקהילה וחשיבה ביקורתית. כל זאת תוך פיתוח כישורי חשיבה, למידה בדרך החקר והתאמת תהליכי ההוראה – למידה - הערכה לטכנולוגיות של המאה ה-21.

תחום הדעת הרלבנטי והאקטואלי נותן כלים להתבוננות ולהבנה של יחסי הגומלין אדם וסביבה – מהמקומי ועד הגלובלי ומעודד את התלמיד להפוך לאזרח יודע יותר, מבין, מודע, בוחן, חושב ומעורב. בשנת הלימודים תשע"ח נמשיך במסגרת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" להעמיק את הלמידה המשמעותית, לקדם שינויים בדרכי הוראה-למידה- ולעקוב עם התלמידים אחר אירועים המתרחשים בארץ ובעולם.

ב. רישום שם המקצוע "גאוגרפיה - אדם וסביבה" בתעודות ובמסמכים רשמיים

החל משנת הלימודים תשע"ו הוסב שם המקצוע ל"גאוגרפיה - אדם וסביבה" בכיתות ה' - י"ב. שינוי זה התאים לשינויים בעשור האחרון שבו הודגש באופן הולך וגדל העיסוק בנושא הקיימות על היבטיו הערכיים סביבתיים- חברתיים וכך גם בתכניות הלימודים החדשות בתחום הדעת. דגשים אלו בונים תשתית ידע להבנת נושא הקיימות ופיתוח בר קיימא תוך טיפוח מודעות, אכפתיות, אחריות ומעורבות אצל הלומדים לחשיבות שמירת הסביבה, למתרחש במרחב היישובי והטבעי וליצירת מחויבות ומעורבות פעילה בהווה ובעתיד.

יש להקפיד ולרשום "גאוגרפיה – אדם וסביבה" בתעודות ובמסמכים רשמיים

פרטים בחוזר מנכ"ל

[המדריכים ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה"](#) ישמחו לעמוד לרשותכם בכל שאלה

ג. למידה משמעותית ב"גאוגרפיה - אדם וסביבה"

למידה משמעותית היא תהליך אישי לפיתוח כישורי לומד ובו הבניית ידע שבמהלכו הלומד מעורר שאלות, מאתר מקורות מידע, מעבד מידע ויוצר ידע חדש הרלוונטי לו. בבסיס התפיסה החינוכית של הלמידה משמעותית עומדת ההכרה בחשיבות פיתוח לומד סקרן, בעל תחושת מסוגלות עצמית גבוהה, המודע לתהליכי הלמידה שלו לתרבותו ולאורחות חייו ומסוגל להגדיר מטרות ויעדים אישיים וחברתיים ולפעול למימושם; לומד בעל יכולת למידה המשתלב בבגרותו בחברה כאדם פעיל ומעורב והתורם לעיצובה של

הפיקוח על הוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה"
החברה בישראל כחברת מופת. (מתוך: "אבני דרך ללמידה משמעותית", משרד החינוך, אב תשע"ד,
אוגוסט 2014)
תפיסה חינוכית זו מהווה מסד בתכנון הנושאים והפעילויות בתחום הדעת.

ד. החממה הפדגוגית:

שאלות עמ"ר, יוזמות חדשות – סייבר גאוגרפי

שאלות העמ"ר:

בשנה הקודמת העמקנו את הערך, מעורבות והרלוונטיות (עמ"ר) בלמידה, בהוראה ובהערכה. הדבר בא לידי ביטוי בפיתוח המקצועי, בשיח בכיתה, ובהכנסת כ-5 נקודות העוסקות בעמ"ר בבחינת הברורות. בשנה זו נעמיק ונרחיב את השיח על המעורבות, הרלוונטיות והערכיות בתוך הלמידה, ובהערכה. אנו מבקשים מכם לשלב את השיח הזה בלמידה ובכיתות. כמו כן, נרחיב את שאלות העמ"ר במבחני הברורות ורכיב זה ייכלל בשאלון קיץ תשע"ח בהיקף של 8-10 נקודות לשאלה שתכלול סעיפי ידע וערכים.
אנו מזכירים שעיקר מטרתנו היא הלמידה בכיתה, ושתשובה נכונה תהא רק תשובה המבוססת על ידע של תחום הדעת.

להלן שאלת העמ"ר כפי שהופיעה בתחום הדעת "גאוגרפיה-אדם וסביבה" בשאלה מספר 1 סעיף ג' בבחינות הברורות במועד קיץ תשע"ז:

1. שאלת תיירות

לפניך רשימה של אזורי תיירות בישראל:

טבריה ים המלח חיפה

א. בחר שלושה אזורים מן הרשימה. לכל אזור שבחרת ציין מהו סוג התיירות המאפיין אותו, והסבר מדוע סוג התיירות שציינת מאפיין אזור זה.

ב. עיין במפת הלינות (קישור למפה) המציגה את מספר הלינות בשנת 2014 במלונות תיירות בישובים נבחרים. יש הבדל בין אילת לתל אביב בנוגע למספר הלינות של התיירים בהן. ציין את ההבדל בין הערים והסבר מהו הגורם להבדל זה.

ג. כיום אסור לבנות במרחק הקטן מ 100 מטרים מקו החוף. מנהל התכנון במשרד האוצר מקדם החלטה להקטין את המרחק שאסור לבנות בו ל 30 מטרים.

הצעה זו מעוררת דילמה. מצד אחד היא תאפשר בנייה והרחבה של מיזמי התיירות, ומצד אחר, בנייה בקרבת הים עלולה לפגוע בסביבה.

(1) הסבר כיצד לדעתך יש להכריע בדילמה זו.

(2) הבא שני נימוקים להכרעתך מן התחומים הבאים: איכות הסביבה כלכלה -תחבורה

- דגמים נוספים לשאלות אלו באתר המפמ"ר

- מאמרים בנושא שאלות העמ"ר ולשאלות נוספות בכלל תחומי הדעת ראו כאן.

מסלול סייבר גאוגרפי – מסלול חדש ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה"

בשנת הלימודים תשע"ז ניפתח "סייבר גאוגרפי" - מסלול חדש לבגרות בתחום "גאוגרפיה – אדם וסביבה" במסגרת החממה הפדגוגית (ראה סעיף ד לעיל). סייבר גאוגרפי מהווה מסלול חדשני בתחום מערכות המידע הגיאוגרפיות (ממ"ג). המסלול משולב באחד מתחומי ההתמחות לבגרות כחלק ממגמת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" (2 מתוך 5 יח"ל, 40% בהערכה בית ספרית).

מערכות המידע הגאוגרפיות תופסות מקום משמעותי במגוון רחב של יישומים בשירות הציבורי והצבאי, בשירותים העירוניים והממשלתיים, בתחומי התשתיות הלאומיות ובשוק הפרטי. הצלחות רבות של חברות נובעות משימוש יעיל ומושכל במידע מרחבי כדוגמת ניתוח פלחי שוק לפי אזורים, תכנון תחבורתי, תכנון תשתיות עירוניות ותכניות מתאר, תכנון ערים חכמות, ניהול ותכנון הובלה והפצה, תכנון המסלול הקצר ביותר ועוד. בנוסף, חברות היי-טק רבות מפתחות פלטפורמות חדשניות בתחומי ההדמיה התלת מימדית ויישומים רבים מבוססי מיקום.

מערך השטח בחיל המודיעין מעוניין בתלמידים בוגרי מגמת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" במסלול סייבר גאוגרפי (ובכפוף לדרישות נוספות של הצבא והחיל). הגדלת החשיפה ולימוד תכני הסייבר הגיאוגרפי בבתי הספר תגדיל משמעותית את פוטנציאל איתור החיילים לשירות במערך מחד ותוביל את המשרתים במערך בוגרי התוכנית למיומנות גבוהה בעולמות התוכן המרחביים מאידך.

שנה"ל תשע"ח, תהיה השנה השנייה ללימוד תכני הסייבר הגאוגרפי. ודרישות הסף הינם:

מעבדות מחשבים, ביצוע בחינה מתוקשבת בבחינת הבגרות החיצונית, צוות מורים משתלם, 2 ימי סיור נפרדים שיכללו יום ביקור ביחידות מיפוי בצבא ובמוסדות אזרחיים ויום ביקור במעבדות GIS במחלקות לגאוגרפיה וסביבה באחת מהאוניברסיטאות ברחבי הארץ ויום נוסף - יום שיא שיערך בחודש מרץ.

בשנת הלימודים תשע"ז התגבשה קבוצה של כ-30 בתי ספר פורצי דרך ומובילי שינוי והמיזם יורחב בשנת הלימודים תשע"ח ל-100 בתי ספר נוספים.

יישר כוח למורים ולמנהלים פורצי הדרך !

1. נושאי הלימוד ומבנה בחינת הבגרות ב"גאוגרפיה- אדם וסביבה" לתלמידי

כתות י' – י"ב בשנת הלימודים התשע"ח

במסגרת התכנית הלאומית ללמידה משמעותית הותאמו תכנית הלימודים ומבנה בחינת הבגרות במקצוע "גאוגרפיה – אדם וסביבה" לתכנית ההיבחנות החדשה כדלקמן:

60 אחוזים – פרקי ליבה בהיבחנות חיצונית על פי תכנית הלימודים

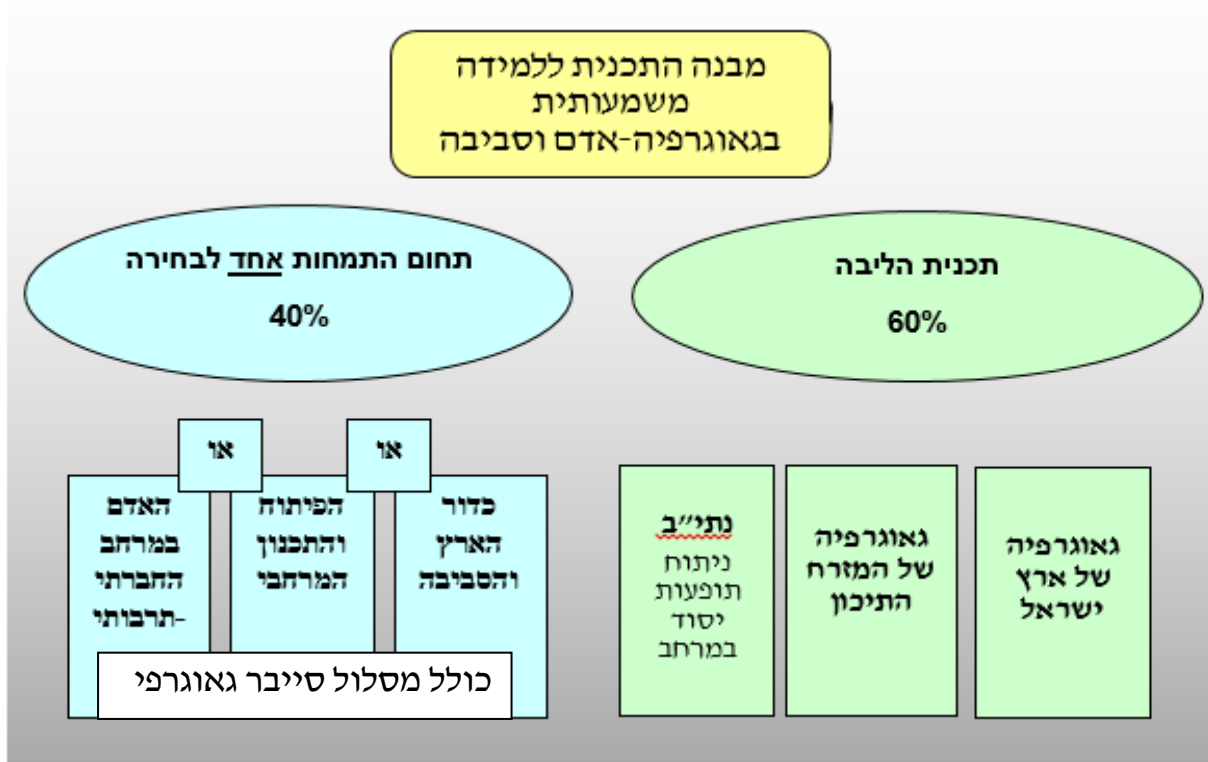
- הגאוגרפיה של ארץ ישראל
- הגאוגרפיה של המזרח התיכון
- נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב

40 אחוזים – הערכה בית ספרית באחד מתחומי ההתמחות בדרכי הערכה מגוונות

הלומדים "גאוגרפיה – אדם וסביבה" בוחרים תחום התמחות אחד מתוך שלושת תחומי ההתמחות. בכל תחום התמחות מומלץ לשלב את מסלול הסייבר הגאוגרפי:

- א כדור הארץ והסביבה
- א הפיתוח והתכנון המרחבי
- האדם במרחב החברתי-תרבותי

המלצה לחלוקת ההוראה:

בכיתה י' ובמחצית הראשונה של כיתה י"א מומלץ להתמקד (בהיקף של 6 שעות שבועיות שנתיות) בהוראת תחום התמחות: כדור הארץ והסביבה, או הפיתוח והתכנון המרחבי או האדם במרחב החברתי תרבותי (40 אחוזים). יש לבסס את תהליך ההוראה - למידה על מסמך "[דרכי הוראה-למידה-הערכה חלופיות](#)".

בכיתות י"א י"ב (בהיקף של 9 שעות שבועיות שנתיות) מומלץ להתמקד בהוראת נושאי הליבה ולהיבחן בסוף כיתה י"ב (בתאום עם מנהל בית הספר) בבחינה החיצונית (60 אחוזים).

סך הכל יש להקדיש להוראת תחום הדעת 15 שעות שבועיות שנתיות (לא סמיסטריאליות), במהלך שנתיים או שלוש שנים.

תכנית לימודים מותאמת למסגרת שעות ההוראה

באתר המפמ"ר פורסמו מסמכים המכוונים ליצירת התאמה בין תכנית הלימודים הרחבה ובין מספר השעות העומדות בפועל לרשות המורה המחויב להוראה משמעותית מעמיקה ופעילה, הוראה מרחיבה דעת, מחנכת לערכים, מקדמת חשיבה ומעוררת סקרנות.

להלן קישורים לתכנית הלימודים המותאמת ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה" :

[לתלמידים הנבחרים בבחינה חיצונית במועד קיץ תשע"ח](#) בכל אחד מהקבצים הודגשו בוורוד נושאים שאין צורך להעמיק בהם בשנת הלימודים תשע"ח. בהערות בירוק מודגשים נושאים שיש לכלול בהוראה.

[מסמך רב שנתי קבוע](#) בכל אחד מהקבצים הנושאים המסומנים **בצהוב** הם הנושאים שלגביהם יתפרסם כל שנה בחוזר מפמ"ר באילו מהם יבחנו התלמידים בהערכה החיצונית באותה שנה.

נושאי הלימוד ומבנה בחינת הבגרות החיצונית בלימודי "גאוגרפיה – אדם וסביבה" לתלמידי י' - י"ב במתכונת ההיבחנות החדשה (60 אחוזים)

בבחינת הבגרות ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה" במתכונת ההיבחנות החדשה יבחנו תלמידים בהיקף מורחב בלבד (5 יח"ל).

הרכב הציון של הבחינה החיצונית (60% מהציון הסופי) :
70% ציון הבחינה החיצונית ו- 30% הציון השנתי.

סמל שאלון : שאלון מתוקשב 57387 (שאלון בכתב 57381)
משך הבחינה : שלוש שעות

מבנה הבחינה : בבחינת הבגרות שאלון אחד המורכב משלושה פרקים
פרק ראשון - גאוגרפיה של ארץ ישראל - 36 נקודות

פרק שני - גאוגרפיה של המזרח התיכון - 28 נקודות

פרק שלישי - נתי"ב (ניתוח תופעות יסוד במרחב) - 36 נקודות

השאלות בבחינת הבגרות ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה" תתבססנה על ידע והבנה, ניתוח מפות, תמונות, איורים ונתונים סטטיסטיים, מיומנויות חשיבה מסדר גבוה ומיומנויות גאוגרפיות כמו: אוריינות טקסט, מדרש תמונה או תצלום לוין, ניתוח נתונים סטטיסטיים, גרפים ו/או איורים.

בהוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" במאה ה-21 המחשב הינו כלי חשוב ומרכזי. לפיכך, החל משנת הלימודים תשע"ח, אנו קוראים לכל כל בתי הספר הנבחרים בבחינה חיצונית ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה" להצטרף לבחינה המתוקשבת הכוללת את שלושת פרקי הליבה (60%). רכזי המקצוע בבתי ספר, שאין באפשרותם להיבחן בבחינה מתוקשבת בשנת הלימודים תשע"ח, יפנו בקשה מנומקת לבחינה בגרסת נייר בכתב לפיקוח על הוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" לדוא"ל:

geographyisrael@gmail.com

שימוש במחשב בזמן הבחינה מאפשר הפקת מידע ממפות אינטראקטיביות שכבתיות, הצגת נתונים גרפיים בצורות שונות, תמונת חתך, הדמיית תהליכים גאוגרפיים מגוונים, ניתוח תמונות ו"נקודות חמות", להמחשת תהליכים, יישומי google earth, google maps, google street view ועוד. היכולות הללו מזמנות לתלמידים תהליכי הוראה בשילוב כישורי חשיבה גבוהים. שילוב המחשב בהוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" מחייב את התאמת אופן ההערכה לדרכי ההוראה, מקדם באופן משמעותי את הוראת המקצוע ומגביר את המוטיבציה בקרב התלמידים.

הצטרפות של בתי ספר לבחינה המתוקשבת כרוכה בהיערכות מוקדמת ובתהליכי למידה תואמים. היא מחייבת שליטה של המורים ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" ושל תלמידיהם במיומנויות המחשב הבסיסיות וכן תשתיות תקשוב בית-ספריות לשם לימוד והיבחנות בסביבה תומכת מחשב.

המיזם מלווה בתמיכה פדגוגית וטכנית. מורים המצטרפים לבחינה המתוקשבת יחויבו להשתתף במפגש הנחיה בו תודגם הבחינה ויינתנו הנחיות להיערכות בית הספר. רק תלמיד שביצע מהלך שלם של למידה, תרגול בחינות מתוקשבות ובחינת הדמיה יוכל להיבחן בבחינת הבגרות המתוקשבת.

כל בתי הספר המגישים את תלמידיהם לבחינת בגרות חיצונית במועד קיץ תשע"ח, מתבקשים למלא את פרטיהם בטופס המקוון.

פרק ראשון: הגאוגרפיה של ארץ-ישראל (36 נקודות)

פרק זה יכלול שני חלקים:

חלק א: בחלק זה שלוש שאלות עומק הכוללות ידע, הבנה, מיומנויות, ערכים וכישורי חשיבה מסדר גבוה מתוכן יענה הנבחן על שאלה אחת בלבד (22 נקודות).

חלק ב: בחלק זה שלוש שאלות שכל אחת מהן מבוססות על מיומנויות אורייניות גאוגרפיות וגנריות מתוכן יענה הנבחן על שאלה אחת בלבד (14 נקודות), כדלהלן:

- שאלה שתתבסס על מפות מתוך אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי: אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי, המרכז למיפוי ישראל והאוניברסיטה העברית בירושלים,

2008

- שאלה שתתבסס על אחד מן המאמרים המפורסמים מידי שנה באתר המפמ"ר ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" בכתובת: www.education.gov.il/Geographya, במדור **בחינות בגרות**. בשאלה זו באחד הסעיפים יכול להופיע קטע מהמאמר. לכן, **לקראת בחינת הבגרות במועד קיץ תשע"ח בלימוד הגאוגרפיה של ארץ ישראל יש לכלול בלמידה את שני מאמרים עדכניים**. שמות המאמרים ופרטים נוספים יפורסמו באתר המפמ"ר: בחינות בגרות – מקראה לבגרות תשע"ח.
- שאלה מבוססת על מדרש תמונה או תצלום לויך או מושגים גאוגרפיים.

פרק שני: הגאוגרפיה של המזרח התיכון (28 נקודות, 14 נקודות לכל שאלה)

- בפרק זה יופיעו בבחינה **ארבע** שאלות והנבחן צריך לענות על **שתיים** מבין ארבע השאלות. **14 נקודות לכל שאלה**. השאלות יתייחסו למזרח התיכון באופן כללי או בהתייחסות להדגמת הנושא הכללי במדינות מסוימות.
- שימו לב**: במתכונת החדשה **לא** תופיע **שאלה על אחת ממדינות המזרח התיכון** (הפרקים הרגיונליים בתכנית הלימודים ובספר הלימוד) **ולא** תופיע **שאלת מאמר** בנושא המזרח התיכון.

פרק שלישי: נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב (36 נקודות, 12 נקודות לכל שאלה)

- בפרק זה יופיעו בבחינה **ארבע** שאלות על חבל ארץ שלא נלמד. השאלה הראשונה היא **שאלת חובה**, ומבין שלוש השאלות הנוספות יש לענות על **שתי** שאלות.
- פרק זה יתבסס על ידע ומיומנויות גאוגרפיות, על ניתוח מפות שכבתיות מקוונות או מפות מתוך האטלס הגאוגרפי (ראה רשימה) ועל ניתוח נתונים המוצגים בשאלון. הנבחן יידרש להתייחס למפות, למושגים, לנתונים סטטיסטיים, לאיורים, לתמונות, לטקסט, לגרפים, לחתכים ולדיאגרמות שישולבו בשאלות.
- בסה"כ יש לענות בפרק זה על **שלוש** שאלות. (12 נקודות לכל שאלה)

[טיוטת דוגמת בחינה*](#)

* יתכנו שינויים

נושאי הלימוד ומבנה ההערכה הבית ספרית בלימודי "גאוגרפיה – אדם וסביבה" לתלמידי י' - י"ב
במתכונת ההיבחנות החדשה (40 אחוזים)

סמל שאלון להערכה בית ספרית ללא "גאוטופ": 057283
סמל שאלון להערכת בית ספרית הכוללת "גאוטופ": 057288

במסגרת ההערכה הבית ספרית נלמד תחום התמחות אחד: כדור הארץ והסביבה או פיתוח ותכנון מרחבי או האדם במרחב החברתי תרבותי. לימוד תחום ההתמחות מאפשר ללומדים להרחיב ולהעמיק את הידע בנושא הנבחר ולבסס את השפה והמיומנויות הגאוגרפיות. תחומי ההתמחות מזמנים ללומדים מפגש עם נושאים שהם בחזית הלימוד הגאוגרפי והמחקר היישומי. על מנת להעמיק את הלמידה המשמעותית בתחום ההתמחות הנבחר, יושם דגש על שילוב דרכי הוראה-למידה-הערכה חלופיות.

- חשוב לעבוד עם התלמידים על נושאים הקשורים ל"גאוגרפיה- אדם וסביבה" בסימן 70 שנה למדינת ישראל!
- מומלץ לשלב "גאוטופ" - למידת חקר חוץ כיתתית פרטים באתר המפמ"ר
- מומלץ לשלב בתחום ההתמחות הנבחר את מסלול הסייבר הגאוגרפי.

פרטים על חלופות בהערכה באתר המפמ"ר.

למידה חוץ כיתתית בדרך החקר "גאוטופ" - יכולה להתבצע בשתי דרכים:

- א. בהנחיית המורה בכיתה – המורה מנחה את עבודת החקר
- ב. בהנחיית גופים, המאושרים על ידי הפיקוח על הוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה"¹, בכפוף להחלטת מנהל בית הספר:

- יחידת המיפוי בחיל המודיעין, סייבר גאוגרפי – עבודת חקר המיישמת שימוש במערכות המידע הגאוגרפי (ממ"ג)
- המוזיאון הגאולוגי ברמת השרון – עבודות חקר בדגש על תחום הגאוגרפיה הפיסית וסביבת האדם
- המועצה לישראל יפה – עבודות חקר בתחומים של יישוב וסביבה וכן סדנה לתכנון עירוני
- החברה להגנת הטבע – עבודות חקר ביחידות שטח תוך שימוש במאגרי מידע ייחודיים
- עמותת דולפין "אדם וים"

¹ בעתיד יתכנו שינויים בגופים המאושרים על ידי משרד החינוך.

* מורה המשלב "גאוטופ" בתהליך הלמידה זכאי לגמול

ז. "השכלה כללית"

החל משנת הלימודים תשע"ה, לומדים תלמידי כיתה י' שני קורסים בלימודי "השכלה כללית" בהיקף של 30 שעות כל אחד.

לימודי ההשכלה הכללית ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה" מהווים הזדמנות לכלל התלמידים (ובמיוחד לאלה שאינם מרחיבים את לימודיהם בתחום הדעת בחטיבה העליונה) לעסוק בתכנים אשר אינם נכללים בתכניות הלימודים המחייבות והם מייצגים את הייחודיות והדינמיות של תחום הדעת ומדגישים את הלמידה המשמעותית בהוראה מעמיקה של נושאים רלוונטיים ואקטואליים בדרך חווייתית ובהערכה חלופית.

ארבעת הנושאים המוצעים במסגרת ההשכלה הכללית כמפורט להלן, מביאים לידי ביטוי את תחום העיסוק הגאוגרפי – מקצוע העוסק במכלול התופעות והתהליכים, המתקיימים בסביבה הטבעית ובסביבה האנושית בעולם, ובחינת קשרי הגומלין ביניהם, ברמות שונות של המרחב. להלן תיאור קצר של יחידות ההשכלה הכללית שהפיקוח על הוראת הגאוגרפיה אדם וסביבה מציע לבתי הספר:

• מפה ומשם

תופעת ההגירה ההמונית ממדינה למדינה, המתרחשת בעידן המודרני ומשפיעה על אורח החיים בחברה, בכלכלה ובתרבות והיא מהסוגיות המרכזיות העומדות על סדר היום העולמי. לאור זאת התכנית פותחה בשיתוף פעולה ייחודי של מומחים מטעם משרד החינוך, המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מטח) ומכון גיאורג אקרט לחקר ספרי לימוד בגרמניה, שיפעיל תכנית מקבילה בגרמניה. התכנית מוצעת כקורס בין-תחומי (גאוגרפיה – אדם וסביבה, היסטוריה ואזרחות) שילמד בשילוב מדיה ואמצעים טכנולוגיים מגוונים וחדשניים. פרטים נוספים באתר המפמ"ר

• גאואקטואליה - סוגיות נבחרות במזרח התיכון

נושא זה עוסק במרחב הגאוגרפי שישראל מהווה חלק ממנו. ההכרות עם האזור, בחינת הדינמיות, התהליכים והתמורות המתחוללים במזרח התיכון והבנת השלכות הישירות והעקיפות על החיים במדינה בעבר, בהווה ובעתיד היא רלוונטית וחיונית לכל תלמיד בישראל.

• קיימות בעין גאוגרפית

נושא זה עוסק ברמות שונות של המרחב בבחינת מכלול התופעות והתהליכים, המתקיימים בסביבה הטבעית ובסביבה האנושית, ובחינת קשרי הגומלין ביניהם בעין גאוגרפית ובוחנת של תהליכי פיתוח מקיימים. מומלץ לשלב מקורות מידע עדכניים של גופים סביבתיים כמו: המשרד להגנת הסביבה, החברה להגנת הטבע, רשות הטבע והגנים ועוד, ולקיים שיתוף פעולה עם המחלקות לאיכות הסביבה ברשויות המקומית בשילוב נתונים עדכניים, מדרשי תמונה, סיורים בסביבה ושימוש בכלים דיגיטליים ומפות מקוונות.

• אסונות טבע במרחב הגלובלי

בתכנית זו נלמדים אסונות טבע לסוגיהם, גורמיהם, השלכותיהם על האדם ודרכי התמודדות עם נזקיהם במדינות בעלות רמות פיתוח שונות.

ח. שילוב התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית ב"גאוגרפיה - אדם וסביבה"

התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית מקדמת למידה משמעותית באמצעות שילוב בין למידה עיונית, התנסות מעשית, ושיח ערכי ורפלקטיבי.

מטרת התכנית לסייע לתלמידים בבניית זהותם החברתית והתרבותית, ולעורר בהם מוטיבציה למעורבות ולאחריות חברתית.

התכנית מעודדת שילוב בין המעורבות החברתית המעשית לבין למידה עיונית. השילוב יעשיר את תהליכי ההוראה - למידה - הערכה, ייצור רצף רלוונטי בין החוויות של התלמיד בשיעורים בתחומי הדעת לחוויותיו במעורבות החברתית, מעבר לשעות הלימודים הפורמליות.

קיימים מספר ערוצים אפשריים לחיבור בין נושאים מתחום "גאוגרפיה – אדם וסביבה" ונושאי ההשכלה הכללית לבין התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות החברתית ובין התכנית לבין עבודות החקר גאוגרפי ביישוב בו מתגורר התלמיד ועוד. פרטים נוספים באתר [המפת"ר](#).

ט. "ישראל בעין גאוגרפית" - תחרות צילומים

בשנת הלימודים התשע"ח נמשך במסורת תחרות הצילומים "ישראל בעין גאוגרפית". התחרות מיועדת לתלמידי "גאוגרפיה – אדם וסביבה" בחטיבה העליונה, כתות י' – י"ב מכל המגזרים.

מטרת התחרות היא לעודד את התלמידים להתבונן ולהכיר את יחסי הגומלין בין האדם לסביבה מנקודת מבטם האישית באמצעות המצלמה.

התחרות מהווה תהליך לימודי – חינוכי, חוויתי, יצירתי ומשמעותי בנושאים גאוגרפיים רלוונטיים פיסיים, אנושיים וסביבתיים.

נושאי הצילום:

- גאוגרפיה- אדם וסביבה בסימן 70 שנה למדינת ישראל
- תופעות ותהליכים פיזיים ואנושיים
- תופעות ותהליכים הקשורים לאיכות הסביבה ו/או לשמירתה
- אתרי נוף ומורשת

תקנון התחרות ופרטים אודות שלבי התחרות יתפרסמו בתחילת שנת הלימודים באתר המפת"ר.

י. פיתוח מקצועי למורים

בשנת הלימודים התשע"ח יכלול הפיתוח המקצועי למורים כנסים והשתלמויות ארציות ומחוזיות. הפיתוח המקצועי חיוני לכל המורים כדי להתעדכן במידע גאוגרפי, בפרויקטים שונים המתקיימים במהלך שנת הלימודים ובנושאים נוספים הקשורים בהוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" בבתי הספר.

להלן פירוט (פרטים על כנסים נוספים נפרסם במהלך השנה [באתר המפמ"ר](#)):

- **פורומים ארציים וכנס קיץ** – יתקיימו שלושה מפגשים של הפורומים למורי העל יסודי. המפגשים יתקיימו בימי שלישי. בנוסף יתקיים כנס הקיץ במכון ויצמן ([פרטים באתר המפמ"ר](#)).
- **השתלמויות ארציות מקוונות "איחוד מול ייחוד"** – ליישום מגוון רחב של דרכים להוראה למידה והערכה במסגרת התכנית הלאומית ללמידה משמעותית. להשתלמויות במודל זה יש חלקים אחידים משותפים לכל תחומי הדעת וחלקים ייחודיים המותאמים להוראת ה"גאוגרפיה-אדם וסביבה". ההשתלמויות במודל זה יתנו כלים ומענה בעיקר לחלופות בדרכי הוראה למידה והערכה במסגרת ה 40% של תכניות הלימודים (נושאי הרחבה והעמקה).
אנו ממליצים להשתלם בשנה"ל תשע"ח באחת מההשתלמויות המקוונות. [פרטים באתר המפמ"ר](#).
- **השתלמות מורים מובילים בבתי הספר העל יסודיים (בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה)** קמפוס של 3 ימים רצופים, בבית יציב, בבאר שבע. [פרטים באתר המפמ"ר](#)
- **מועדוני מורים** יתקיימו במרכזי פסג"ה במחוזות. סיורים ישולבו בהשתלמויות המחוזיות. פרטים [אצל המדריכים המחוזיים](#).
- **כנס האגודה הגאוגרפית** – יתקיים השנה במחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי באוניברסיטת בן גוריון בנגב, בימים א' – ב', חג החנוכה, כ"ט- ל' בכסלו תשע"ח, 17-18.12.2017. פרטים יפורסמו באתר המפמ"ר.
- **השתלמות סיורים** – האגודה הגאוגרפית הישראלית מציעה השתלמות סיורים לחבריה במחיר של 100 ש"ח. ההשתלמות תתקיים במהלך השנה. 6 סיורים יקנו 30 שעות לגמול עם ציון למורים חברי האגודה הגאוגרפית – עלות הסיורים כוללת הדרכה חינם בכל הסיורים במחיר הצטרפות לאגודה, סיורי כנס האגודה, השתתפות בכנס האגודה, גיליונות "אופקים בגאוגרפיה".
- **כנס לחינוך סביבתי** – יתקיים כמדי שנה בחופשת הפסח.
- **כנס החלל והיקום** – 31.1.18.
- **השתלמויות למובילי הסייבר (קבוצה למתחילים וקבוצה למתקדמים)**

פרטים ועדכונים על הכנסים וההשתלמויות לפיתוח מקצועי יפורסמו באתר המפמ"ר.

יא. היבטים ונושאים להדגשה בתהליכי ההוראה וההערכה

הנושא השנתי בשנת תשע"ח הוא 70 שנה למדינת ישראל. בתהליכי האירוע – למידה נשים דגש על הוראת הגאוגרפיה של ארץ ישראל ומדינת ישראל בשילוב היבטים ערכיים ואקטואליים.

בנוסף, בהתאמה לתכנית הלימודים ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה" חשוב להעמיק בנושאים הבאים במסגרת תהליכי ההוראה – למידה בכיתה בתכנים הרלבנטיים, בעבודות חקר, בסיוורים, בתחרות הצילומים ובמיזמים בית ספריים:

- רב תרבותיות בחברה הישראלית
- הגינות בצרכנות
- אובדן מזון
- אתרי מורשת
- התחממות גלובלית ומוכנות למצבי קיצון

[פרטים באתר המפמ"ר](#)

יב. הוראת "גאוגרפיה – אדם וסביבה" בעזרת מאגרי מידע ממוחשבים

ברשת האינטרנט קיימים אתרים המתארים תופעות ותהליכים בזמן התרחשותם, וכן מאגרי מידע רבים שיש בהם מידע, מפות, צילומי אוויר. כל אלה מאפשרים להקנות ללומדים מידע, יכולת חשיבה ושליטה בדרכי מחקר ובמיומנויות שיסייעו לו בהבניית הידע על הארץ, האזור והעולם. שימוש במאגרי המידע המתקשבים יעזור בקידום הוראת המקצוע.

מומלץ לשלב מאגרי המידע הממוחשבים בהוראה ובלמידה, להלן דוגמאות:

- **הפורטל הפדגוגי למורים ל"גאוגרפיה- אדם וסביבה" בחטיבה העליונה**
[המרחב הפדגוגי בפורטל עובדי הוראה](#) מהווה מאגר עדכני של חומרי למידה, יחידות הוראה ומשימות הערכה כמו גם של כלי עזר למורה, ספרות מקצועית וחומרי העשרה, הרצאות, מצגות, סרטונים ועוד.
- **הפורטל הגאוגרפי הלאומי של המרכז למיפוי ישראל**: המרכז למיפוי ישראל (מפ"יי) פיתח אתר חדש שבו מוצגים נושאים גאוגרפיים שונים באמצעות מפות. על מפת בסיס ניתן להעלות שכבות של נושאים נבחרים. השרת החדש מכיל רכיבים חדשים בעיקר בתחום האזור האישי אשר יאפשר הכנת שכבות ע"י המשתמש. כתובת האתר: <http://beta.govmap.gov.il>
- **אתר "גאוגרפיה ופיתוח הסביבה"** בניהול מטח: <http://geo.cet.ac.il>. באתר שפע של חומרי למידה, עזרי הוראה וקישורים שונים.

- "מבט גאוגרפי-מושגים מהסרטים": האתר משמש כמילון גאוגרפי מצולם ומכיל סרטונים קצרים שעוסקים במושגים גאוגרפיים שונים. כל סרטון מוקדש למושג גאוגרפי אחד הלקוח מאחד מתחומי הגאוגרפיה. כתובת האתר: <http://geo-video.cet.ac.il/>
- **גוגל ארץ וגוגל מפות Google Earth & Google Maps & Google Street view**: תוכנה המכילה צילומי אוויר ולווין של כדור הארץ. התוכנה מכילה שכבות רבות של מידע כגון: גבולות, אתרים, תמונות, מפות ועוד. התוכנה מאפשרת לראות את פני כדור הארץ בתלת ממד ו"לטייל" במקומות שונים. באמצעות תוכנה זו אפשר לעקוב אחרי אירועים כמו שיטפונות, שריפות, התפרצויות הרי געש.

יג. הצטרפות למאגר מומחים להערכת בחינות הברות ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה"

הערכת בחינות בגרות היא התנסות חשובה למורה בכיתות הגבוהות של החטיבה העליונה. אני פונה אל כל המורים העומדים בדרישות המפורטות להלן להצטרף לצוות המעריכים של בחינות הברות. הדרישות הן: מורה לגאוגרפיה פעיל בחטיבה העליונה בכיתות י"א, י"ב (במערכת האינטרנית), תואר אקדמי בגאוגרפיה, רישיון הוראה בגאוגרפיה, ניסיון בהגשת תלמידים לבחינות הברות לפחות 4 פעמים בחמש השנים האחרונות והשתתפות בהשתלמויות מטעם הפיקוח על הוראת גאוגרפיה אדם וסביבה. תנאים אלה פורסמו בחוזר מנכ"ל – הוראת קבע- תשס"ד/3 (א'), 2/11/03 עמ' 47.

המעוניינים להשתלב במערכת הערכת המחברות של בחינות הברות ירשמו וימלאו את פרטיהם [במאגר המומחים של אגף הבחינות](#). הנחיות וקישור לטופס [באתר המפמ"ר](#).

יש לצרף תצלומים מאושרים של כל התעודות הנדרשות בטופס. **את תהליך מילוי הטפסים והחזרתם לאגף הבחינות יש לסיים עד 31.12.17.**

מילוי הטופס וההצטרפות למאגר המומחים אינו מהווה התחייבות למורה לשמש מעריך בקיץ התשע"ח. רשימת המעריכים נערכת מדי שנה מחדש על פי הצרכים ועל פי עדכון הפרטים של המעריכים המתבצע אחת לשנה. אין כל התחייבות שהצטרפות למאגר או מינוי מורה לשמש מעריך פעם אחת, יחייב מינוי המעריך בפעמים אחרות.

יד. סיורים לימודיים

הסיור הלימודי על מרכיביו השונים הוא אחת מאבני היסוד של ההוראה המשמעותית ב"גאוגרפיה – אדם וסביבה". מומלץ כי הלימודים ישלבו למידה חוץ כיתתית וסיורים בסביבה הקרובה והרחוקה כחלק מהתהליך הלימודי הרציף. [הצעות שונות לשילוב סיורים במהלך ההוראה מפורסמות באתר המפמ"ר.](#)

- שילוב "המסע לירושלים" בתכנית הלימודים

התכנית "נעלה לירושלים" פועלת מטעם מינהל חברה ונוער החל משנת תש"ע. תכנית זו מעודדת יציאה של כל תלמיד לשלושה סיורי "מסע לירושלים" במהלך שנות לימודיו במערכת החינוך. כחלק מהתכנית הלאומית ללמידה משמעותית, הוחלט במשרד החינוך לעדכן את התכנית ולחברה לתחומי הדעת השונים ובכך לנצלה להעצמת הלמידה המשמעותית, הערכית והרלוונטית. מומלץ למורי "גאוגרפיה – אדם וסביבה" להשתתף בצוותי פעולה בית-ספריים לשילובם ב"מסע לירושלים" שיכללו למידה בין תחומית במסגרת ההכנה לסיור, במהלכו ולאחריו. [פרטים באתר המפמ"ר](#)

טו. מפת ארץ ישראל

לקראת שנת הלימודים התשע"ח ובמיוחד בשנת השבעים למדינה אנו חוזרים ומדגישים את החשיבות שיש ללימוד המפה של ישראל במסגרת לימודי ה"גאוגרפיה – אדם וסביבה". הידע וההבנה של תופעות ותהליכים ברמה העיונית, חייבים להיות מלווים בהכרה של מפת הארץ: האזורים הטבעיים והנופים, הגבולות, היישובים ועוד. אנו מאמינים כי לימוד "גאוגרפיה – אדם וסביבה" בדרך זו יתרום לחיזוק הזיקה של התלמידים לישראל. מפת ישראל לתלייה בכיתה ו/או לשימושם של תלמידים ניתן לרכוש [במרכז למיפוי ישראל](#).

טז. דרכי התקשרות

במהלך השנה מתפרסמות הודעות חשובות בנושאים שונים הקשורים באופן ישיר להוראת המקצוע. המידע מתפרסם באתרים של משרד החינוך ובאתרים אחרים, וכן מופץ מידע ומתנהל שיח בשתי רשימות תפוצה בדואר האלקטרוני כמפורט להלן:

-אתר המזכירות הפדגוגית: www.education.gov.il/mazkirutpedagogit באתר יפורסמו חוזרי המפמ"ר, החוזרים לא ישלחו לבתי הספר.

-אתר המפמ"ר ל"גאוגרפיה – אדם וסביבה" במשרד החינוך:

www.education.gov.il/geographya באתר תמצאו את כל המידע שיוצא מטעם הפיקוח על הוראת המקצוע: חוזרי המפמ"ר, פרטים על ההשתלמויות, צוותי הדרכה ועדכונים בנושאים שונים. כמו כן ניתן לפנות דרכו ישירות למפמ"ר.

-רשימת התפוצה של מורי "גאוגרפיה – אדם וסביבה" בדואר האלקטרוני באתר "גאוגרפיה ופיתוח הסביבה" רשימת תפוצה זו מאפשרת שיח חופשי בין כל המנויים באתר. רשימה זו כוללת מאות מורים ואנשי אקדמיה מכל רחבי הארץ, ומתנהל בה רב שיח מתמיד בכל הקשור להוראת המקצוע. ההצטרפות לרשימת התפוצה ניתן לבצע באתר "[גאוגרפיה ופיתוח הסביבה](#)"

[המדריכים הארציים והמחוזיים לגאוגרפיה – אדם וסביבה](#) ישמחו לעמוד לרשותכם

חשוב כי כל המורים יהיו מחוברים לרשימת התפוצה וייכנסו באופן קבוע לאתר המפמ"ר

בברכת

שנה טובה ועשייה פורייה ומוצלחת

שנת שקט וביטחון

פנינה גזית

מנהלת תחום דעת (מפמ"ר) "גאוגרפיה – אדם וסביבה" ו"מולדת, חברה ואזרחות"